

İBN FİRÛZ VE "EL-GURRETÜ'L-BEYDÂ" ADLI ESERİ

*Recep CİCİ**

ÖZET

XVI.Yüzyıl Osmanlı bilginlerinden İbn Fîrûz, tahsilini tamamladıktan sonra başta Kırklı Medreseler olmak üzere çeşitli medreselerde müderrilik yapmıştır.

İbn Fîrûz, diğer çağdaşları gibi ne her alanda ve ne de her türde eser yazmıştır. O, pek çoklarının özellikle kalem oynatmaktan kaçındığı kamu hukukuna (siyaset-i şer'iyeye) dair bir eseri tercüme etmiş ve bunu, Sultan II. Selim'e sunarak onu irşad etmenin yanısıra literatüre de önemli katkı sağlamıştır. Dolayısıyla bu makalede, İbn Fîrûz'un hayatı ve kişiliği ile *el-Gurretü'l-beydâ* adlı eseri kısaca ele alınmıştır.

SUMMARY

İbn Fîrûz and his work called el-Gurretü'l-beydâ

In this article, it has dealt with the lays of İbn Fîrûz who is one the scholars of Sultan Selim II era and his personalty and his work called *el-Gurretü'l-beydâ* about politley.

GİRİŞ

Geçmişle ilgili sağlıklı ve tutarlı değerlendirmelerde bulunabilmek ve günümüz için dersler çıkarabilmek için o dönemlerle ilgili belge niteliğindeki verilerin tesbit edilerek herkesin istifadesine sunulması gerekmektedir. Şüphesiz belgeler, sadece Şer'iyeye Sicilleri diye bilinen arşiv kayıtlarıyla sınırlı değildir. Nitekim monografik çalışmalar, onlar kadar olmasa bile tarihe ışık tutacak nitelikte eserlerdir.

Kitap, tez ve makale tarzında yapılabilecek bu tür incelemeler, bizlere geçmişle ilgili ve temel dinamiklerimiz konusunda ışık tutacaklardır. İşte bu amaçla, bir makale çerçevesinde de olsa geçmişle ilgili katkıda bulunabilmek için Sultan II. Selim devri bilginlerinden İbn Fîrûz ve onun kamu hukukuna dair eseri kısaca tanıtılacaktır.

A. HAYATI VE KİŞİLİĞİ

XVI.Yüzyıl Osmanlı bilginlerinden olan İbn Fîrûz'un, asıl adı Mehmed Bey b. Fîrûz Ağa el-İstanbulî olup doğum tarihi ve hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Mehmed Bey'in ismi kütüphane kataloglarında Mahmud b. İsmail¹ ve Muhammed b. Ahmet Paşa² şeklinde kaydedilmiş ise de; bunlardan birincisi onun tercüme ettiği eserin müellifi, diğeri de babası Fîrûz Ağa'nın kendisine kedhüdâlik yaptığı sadrazam Ahmet Paşa'nın adıdır.

Fîrûz Ağa'nın oğlu olan Mehmet Bey, tahsilini tamamladıktan sonra muhtemelen çeşitli medreselerde müderrislik yapmıştır. Kaynaklar onun 1008/1599 tarihinde Kırklı medreseden ayrılarak Hoca Sinan Medresesi'nde aynı göreve devam ettiğini belirtmektedir.³

Sultan II. Selim (ö. 982/1574) devri İslâm kamu hukuku (siyaset-i şer'iyeye) otoritelerinden olan İbn Fîrûz, 1018/1609'da tâun hastalığından vefat etmiştir. Ancak onun nereye defnedildiği hakkında tarih ve tabakat kitaplarında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁴

* Yrd. Doç. Dr., U.Ü.İlahiyat Fakültesi İslâm Hukuku Anabilim Dalı.

¹ Süleymaniye Ktp., Esad Ef., nr. 1828.

² İ.Ü. Merkez Ktp., Türkçe, nr. 2670.

³ Atâî, *Hadâik*, II, 529.

⁴ Atâî, *Hadâik*, II, 529; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 227.

B. “EL-GURRETÜ’L-BEYDÂ” ADLI ESERİ

Osmanlı âlimlerinden müderrislik yapanlar, daha ziyade kadılık, müftülük ve şeyhulislâmlık gibi halk ve idarecilerle beraber olmayı gerektiren görevleri yürütenlere göre daha çok ilmî eser verme fırsatını yakalamışlardır. Bunlar başta telif, şerh ve hâşiye olmak üzere her türde ve tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm gibi de pek çok dalda eser vermişlerdir. Bu, onların en önemli özelliklerindedir. Nitekim eser yazmış Osmanlı âlimlerine bakıldığı zaman onların bu özellikleri açıkça görülür.⁵ Bu yüzden sadece az sayıda bilgin tek türde ve tek alanda kitap kaleme almıştır ki biri de İbn Fîrûz’dur.

Usûl-i fikhin okutulmaya başlandığı Kırklı Medreseler⁶ başta olmak üzere çeşitli medreselerde müderrislik yapan İbn Fîrûz, her nedense diğer bilginler gibi kalemını kullanmamış ve velûd yazarlar arasında yer almamıştır. Nitekim onun söz konusu tercümesinden başka kaynaklarda herhangi bir eserine rastlanmamıştır. Bu itibarla burada sadece adı geçen tercüme kısaca tanıtılacaktır.

el-Gurretü’l-Beydâ, Mahmud b. İsmail b. İbrahim el-Cîzî⁷ (ö. 845/1441)⁸ tarafından Mısır sultanı Ebû Said Muhammed Çakmak için yazılan *ed-Dürretü’l-garrâ fî nesâyihî’l-mülûk ve’l-vüzerâ*⁹ adlı kitabın Türkçe tercümesidir¹⁰. İbn Fîrûz tercümenin mukaddimesinde söz konusu eseri okuduğunu, ondan çok yararlandığını ve bu sebeple onu tercüme ederek *el-Gurretü’l-beydâ* adını verdiğini söylemektedir. Mütercim bu eserini Sultan II. Selim’e sunmuştur.¹¹

Orijinali on baddan oluşan eser, İbn Fîrûz tarafından yedi bab olarak düzenlenmiştir. Ayrıca asıl metnin “Kavâidü’l-imâmet ve ahvâlihâ” adlı dördüncü babı, “Kavâid-i imâmet ve ahvâl-i imâmet” şeklinde iki ayrı baba ayrılmış ve böylece tercümede metnin sadece altı babına yer verilmiştir. Dolayısıyla orijinal metinde yer alan “el-Mesâilü’ş-şer’iyye, el-Hiletü’ş-şer’iyye, Tenbîhu’l-mucib, el-Mesâilü’l-müteferrika” babları tercüme edilmemiştir.¹²

el-Gurretü’l-beydâ’nın babları şöyledir:

1. Der beyân-ı imâmet,
2. Der beyân-ı şurût-i imâmet,
3. Der keyfiyet-i hükm-i imâmet,
4. Der kavâid-i imâmet,
5. Der ahvâl-i imâmet,
6. Der beyân-ı ahvâl-i vezâret ve

⁵ bk. Cici, Recep, *Kuruluşta Fatih Devrinin Sonuna Kadar Osmanlılarda Fıkıh Çalışmaları*, s.396.

⁶ Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmîye Teşkilatı*, s.11; Cici, a.g.e., s.310.

⁷ Kâtip Çelebi, *Keşfü’z-zunûn*, II, 741. Müellifin “el-Cîzî” nisbesi gerek tabakat kitaplarında ve gerekse kütüphane kataloglarında farklı şekillerde kaydedilmiştir. Meselâ; **Harputlu** (Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 227), **al-Harparî ‘Hartabirî’** (Brockelman, *Suppl.*, II, 665), **el-Cizri** (*Hedîyye*, II, 411. Kehhâle, *Hedîyye*’yi referans göstererek bu nisbeyi ‘el-Cîzî’ diye zikretmiştir) ve **el-Hirmîti**’yi (Kehhâle, *Mu’cem*, XII, 152; Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 343, vr. 1b; Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr. 1082, vr. 118a) örnek verebiliriz. İncelemeye esas aldığımız orijinal metnin Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr. 1082, vr. 118a’ da müellifin adı nisbesiyle birlikte şöyle kaydedilmiştir: “Mahmud b. Şeyh İsmail b. İbrahim b. Mikâil b. Hıdır b. Yunus b. Ya’kub b. Nureddin el-Hirmîti (الخيرميتي)”.⁸

⁸ Vefat tarihinin kaynaklarda ve kütüphane kataloglarında farklı şekillerde kaydedildiği görülür. Sözelimi, *Osmanlı Müellifleri* (I, 227) ile Süleymaniye Ktp., İzmir, nr. 343/2’de **844/1440** olarak verilir. Kehhâle (a.g.e., XII, 152) **845/1441**’de yaşadığını belirtmektedir. Süleymaniye Ktp., Pertevniyâl, nr. 447’de **843/1439** şeklinde kaydedilmiştir. Kâtip Çelebi’ye (a.g.e., II, 741) göre ise, özellikle **843/1439** eserin bitiriliş tarihidir.

⁹ Kâtip Çelebi, a.g.e., II, 741; *Hedîyye*, II, 411. Eser adı diğer kaynaklarda ve kataloglarda şöyledir: *ed-Dürretü’l-garrâ fî nesâyihî’l-mülûk ve’l-kudât ve’l-vüzerâ* (bk. Bursalı Mehmed, a.g.e., I, 227). *ed-Dürretü’l-garrâ fî nasîhati’s-selâtin ve’l-kudât ve’l-ümerâ* (bk. Kehhâle, a.g.e., XII, 152). *ed-Dürretü’l-garrâ fî nesâyihî’s-selâtin ve’l-ümerâ* (bk. Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr.1082, vr. 2a) İncelediğimiz orijinal metnin (Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr.1082) nüshası, nesih hattıyla istinsah edilmiş olup 118 varaktır.

¹⁰ Tercümede yer yer Arapça ve Farsça kelime ve deyimlere rastlanmaktadır. Örnek için bk. Süleymaniye Ktp., Pertevniyâl, nr. 447, vr. 3a-b, 7a, 20a, 65a, 77b, 100a, 125b.

¹¹ Süleymaniye Ktp., Pertevniyâl, nr., 447, vr. 2a. Tanıttığımız tercüme nüsha, nesih hattıyla istinsah edilmiş olup 139 varaktır. Bab başlıkları sarı renkli, cümle sonlarındaki noktalar da sarı ve büyüktür.

Baş: (vr. 1b)

أحمد الله الذي جعل سلطاننا أعدل السلاطين الأرض...

Sonu: (vr. 139a)

فجن مولا كه عصيان إيتكم دلسك بر مكان إختيار ايله كه حق سبحانه و تعالا
سني كورميه.

¹² bk. Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr., 1082, vr. 3b. Orijinal metnin diğer babları şöyledir:

1. el-İmâmet,
2. Şurûtu’l-imâmet,
3. Hükmü’l-imâmet,
4. Kavâidü’l-imâmet ve ahvâlihâ,
5. el-Vezâret,
6. Kavâidü’l-ecnâd.

7. Der beyân-ı kavâid-i sipâh ve der adâb-ı cünûd.¹³

Bursalı Mehmed Tahir Efendi söz konusu tercümeyi “tevsiân” kaydı ile nitelendirmektedir. Oysa İbn Fîrûz tercümeyle esas aldığı metinleri kısaltmış ve ayrıca bu metinlerin de tamamını tercüme etmemiştir.¹⁴

Kamu hukuku özellikle siyasetle ilgili çalışmaların İslam hukuk tarihinde başlangıçtan itibaren az olduğu dikkate alındığı zaman güvenilir kaynaklara dayanılarak¹⁵ hazırlanan ve alanında orijinal sayılan böyle bir eserin tercüme edilmesi literatüre önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir.¹⁶

Kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunan *el-Gurretü'l-beydâ*'nın¹⁷ metni olan *ed-Dürretü'l-garrâ*'nın özellikle Süleymaniye Ktp., İzmir, nr., 343/2'deki nüshasında “Vasiyyetü'n-Nebi, Vasiyyetü'n-Nebi Aliyyen” gibi¹⁸ bazı farklı konuların bulunması ve bir diğer nüshanın mukaddimesinde de “Salât ve selâm... ve iki şehid imamın üzerine... ve onun masum evlâdının hakkı için”¹⁹ şeklinde ifadeler yer alması sebebiyle bazıları müellif Mahmud b. İsmail b. İbrahim el-Cîzî'yi Şîa'ya nisbet etmişlerdir.²⁰ Ancak müellif eserinde, ashâbın fazileti konusunda Ehl-i Sünnet tarafından yapılan Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali şeklindeki sıralamayı benimsemiş hatta Ebû Hanîfe'nin Hz. Ali'yi Osman'dan faziletli kabul ettiğine dair görüşü reddederek doğrusunun Ehl-i Sünnet'in sıralaması olduğunu belirtmiştir.²¹

SONUÇ

İbn Fîrûz, XVI. Yüzyıl Osmanlı bilginlerinden olup, tahsilini tamamladıktan sonra Kırklık Medreseler dahil çeşitli medreselerde müderrilik yapmıştır.

Çağdaşlarından farklı yol izleyerek her alan ve türde eser yazmamış olan İbn Fîruz, yine onlardan ancak çok azının cesaret edebileceği siyaset-i şer'iyye'ye dair Arapça bir eseri Türkçe'ye kazandırmış ve bunu Sultan II. Selim'e sunmuştur.

İbn Fîrûz, orijinal metnin üzerinde az da olsa tasarruflarda bulunarak tamamını tercüme etmemiştir. Yine de o, güvenilir kaynaklara dayanılarak hazırlanan ve alanında orijinal sayılan böyle bir eseri tercüme ederek literatüre önemli bir katkıda bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

Ağa Bozork et-Tahrâni, *ez-Zeria ilâ teşânihi 'ş-Şîa*, Beyrut, ts., VIII, 103.

Atâi, *Hadâiku'l-hakâik fî tekmeleti 'ş-Şekâik*, İstanbul 1268 h., II, 529.

Cici, Recep, *Kuruluşta Fatih Devrinin Sonuna Kadar Osmanlılarda Fıkıh Çalışmaları*,

¹³ Özellikle bab başlıklarında Farsça'ya yer verilmiştir. Örneğin, orijinal metindeki bab başlıklarının başına bazen sadece “... در (3, 4 ve 5. bablarda)”, bazen de “... در بیان (1, 2, 6 ve 7. bablarda)” ifadesi getirilmiştir (Metin için bk. bk. Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr., 1082, vr. 3b. Tercüme için bk. Süleymaniye Ktp., Pertevniyal, nr., 447, vr. 3a). Ayrıca bab başlıkları tercümede Farsça sıralanmıştır:

“باب الأول..، باب دوم..، باب سوم..، باب چهارم..، باب پنجم..، باب ششم..، باب هفتم..”

Sırasıyla bk. Süleymaniye Ktp., Pertevniyal, nr. 447, vr. 3a-b, 7a, 20a, 65a, 77b, 100a, 125b.

¹⁴ Meselâ metinde geçen şu kısım tercümede yer almamıştır.

” كما أخبر الله تعالى عن حال موسى (عسم) أنه طلب من الله تعالى وزيراً فقال واجعل لي وزيراً من أهلي بطريق الأولى أن يكون السلاطين والأمرء محتاجين إلي الوزير.

Metin ve tercüme mukayesesi için bk. Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr., 1082, vr. 47b.; Süleymaniye Ktp., Pertevniyal, nr., 447, vr. 100b.

¹⁵ Nitekim orijinal metinde bazı tefsir ve fetva kitaplarının yanısıra Gazâlî'nin (505/1111) İhyâ ulûmi'd-dîn adlı eseri ve müsned hadisler, güvenilir raviler yoluyla gelen haberler (âsar) ile güvenilir tarih kitapları da başlıca referans kaynaklarına yer verildiği ifade edilmektedir. Geniş bilgi için bk. Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr. 1082, vr. 118a.

¹⁶ Burada kısaca tanıtmaya çalıştığımız tercüme (ve metin), kütüphane kataloglarında **amme idaresi** (Süleymaniye Ktp., Esad Ef., nr. 1828; Hkm. nr. 552; Pertevniyal, nr. 447; Hüsrev Paşa, nr. 310), **siyaset** (Tire Necip Paşa Vakfı, nr. 344), **siyasal bilimler** (İ.Ü. Merkez Ktp., Türkçe, nr. 2670), **İslâm ahlâkı** (Sülm. Ktp., İzmir, 343/2) ve **İslâm tarihi** (Sülm. Ktp., Hâmidîye 1082) şeklinde kaydedilmiştir.

¹⁷ Bazıları için bk. Tire Necip Paşa Vakfı, nr. 344; İ.Ü. Merkez Ktp., Türkçe, nr. 2670; Süleymaniye Esad Ef., nr. 1828; Hkm, nr. 552, 553; Pertevniyal, nr. 447; Hüsrev Paşa, nr. 310.

¹⁸ Bu nüshada yer alan bab başlıkları şu şekildedir:

1. Nesâyihu Hâtem el-Esam,
2. Vasiyyetü'n-Nebî,
3. Evsâfu'n-nisâ,
4. Nesâyihu'l-mülûk ve'l-ahyâr,
5. Fadiletü ikrâmi'd-dayf,
6. İhsânu'l-câr,
7. Adâbu'l-mülûk ve'l-vüzerâ ve'l-huddâm,
8. Vasiyyetü'n-Nebî Aliyyen,
9. Havâssu'l-Kur'an,
10. Adâbu'l-mülûk ve'l-ecnâd.

¹⁹ Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr., 1082, vr. 2a-b.

²⁰ bk. Ağa Bozork et-Tahrâni, *ez-Zeria*, VIII, 103.

²¹ Süleymaniye Ktp., Hâmidîye, nr. 1082, vr. 8b.

- (basılmamış doktora tezi), M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995, s.310.
- Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 665.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, I, 227.
- Bağdâdî, *Hediyye*, İstanbul 1951, II, 411.
- İbn Fîrûz, Mehmed Bey, *el-Gurretü'l beydâ* (Süleymaniye Ktp., Pertevniyâl, nr. 447).
- Kâtip Çelebi, *Keşfu'z-zunûn*, İstanbul 1941, II, 741.
- Kehhâle, *Mu'cemu'l-müellifin*, Dımaşk 1957, XII, 152.
- Mahmud b. İsmail el-Cîzî, *ed-Dürretü'l-garrâ fî nesâyihî'l-mülük ve'l-vüzerâ* (Süleymaniye Ktp., Hâmidiye, nr., 1082; İzmir, nr. 343/2).
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1984, s.11.

İbrahim b. Hasan el-Kûrânî el-Şahrazûrî el-Şahrânî eş-Şafîî
(h. 1025-1101)

(Şafîî fakihlerinden, muhaddis ve mutasavvıf)

Ebu'l İrfan, Burhaneddin, Ebû İshak, Ebû Muhammed, Ebu'l-Vakt (MLF, I, 21), İmâm-ı Kebîr (Şevkânî, I, 11) gibi lakaplarla anılan İbrahim el-Kurânî, Şevvâl (Mu'. Mus. S.105) 1025'te Şahrazur bölgesinde Şahrân'da dünyaya geldi.

Tahsilapça, mantık, hesap, heyet, hendeseyi okuyup ardından meânî, beyân, usul, fıkıh ve tefsir okuduktan sonra hadis ve diğer ilimleri İran, Türkiye (İA), Irak [Bağdat, 1,5 yıl (İA), 2 yıl (M. Mus s.105) Suriye, (Dimaşk) Mısır ve Medîne gibi çeşitli ilim merkezlerinde tahsilini tamamladı.

Suriye'de el-Hâfiz en-Necm Muh. b. Muhammed el-Âmirî el-Gazzî'den, Mısır'da; Ebu'l Azâim, Sultan b. Ahmet el-Mizâhî, Muhammed b. Alâeddîn el-Bâbilî, et-Takî Abdalbâkî el-Hanbelî, Nureddin Ali b. el-Şahrâmolisî, Abdurrahman el-Yamânî'den; Medîne'de ise, es-Safî Ahmed b. Muhammed el-Kaşâşî, el-Ârif Ebu'l Mevâhib, Ahmed b. Ali es-Senâvî, el-Molla Muhammed, Şerif b. Yusuf el-Kûrânî, el-Üstâz Abdülkerim b. Ebî Bekir el-Huseynî, el-Kurânî ve benzeri âlimlerden tefsir, fıkıh, hadis ve kıraat gibi naklî ilimleri okudu.

Tefsiri Molla Muhammed Şerif el-Kurânî'den memleketinde, tasavvuf ve hadisi ise Arap Ülkeleri'nde okudu (M. Mus. S.104).

Arapça'nın yanısıra Farsça ve Türkçe'yi de iyi bilirdi (Zirikli I, 28). Bizzat bu dillerle öğrenci okuttu (Şevkânî I, 11-12).

Hac ve sünnet ziyareti için memleketinden ayrılan Kurânî, sırasıyla Bağdat'ta iki, Suriye'de dört yıl kaldıktan sonra, Medîne'ye geçti ve vefatına kadar orada kaldı (M. Mus. s.105).

1087-1677'de Ezher şeyhi Nureddin Ali b. Ali el-Şabramalisi ile Kurtubî'nin "Teysîr fil kıraat el-Sebî" ni, Şeyh Abdurrahman el-Yemânî ile dördüncü sûrenin kırk birinci ayetine kadar ise, el-Cezâîrî'nin "Tayyibât el-Haşr fil kıraat el-Aşrî" ni okudu.

Birkaç tarikata girdi. En önemlisi nakşîbendîlikti (Hediyye s.35-36). Bursalı Mehmet Tâhir (I, 226-227) onun mezhebi ve tarikatı konusunda (mezheben Şâfîî, tarîkaten Bedevî'dir) şeklinde ayrıntı bilgi vermektedir.

Medîne'de Kuşâşî'nin talebesi oldu. 1071/1661'de şeyhinin ölümüyle tarikatın başına geçti (Kâdîrî s.6).

Fıkıh Kelâm ve tasavvuf sahalarında yazdığı gibi bu ilimlerde birçoklarına da icâzet vermiştir. İbn-i Arabî ekolünün son büyük müfessiridir. Onun monistik geleneğini savunmak ve onu açıklamak için skolâstik din bilimi tekniğini kullandığı "İthâf al-dhaki bi-Shark al-Tuhfâ el-Murselâ ile'n Nebî" adlı eseri yazdı. Bu eser ilgi gördü.

Selefiyye (Selefiyyü'l Akîde) mezhebini benimseyen Kurânî İbn-i Teymiyye ve benzerlerinin yolunu izledi (m. Mus, s.105-107).

Güçlü bir hafızaya sahip olduğu kaydedilen Kurânî, başta Avnu'l Vedûd alâ süneni Ebû Dâvud'un yazarı olmak üzere çağdaşı birçok âlim tarafından on birinci asrın başının müceddidi diye nitelendirilmiştir. Eş-Şeyh Ebû Sâlim el-İyâşî de onun Şam Mısır ve Hicaz gibi Arap Ülkeleri dahil, yer yüzünde "Ahberenâ, Haddesenâ diyen yegâne âlim olduğunu ifade etmiştir (Kettânî s.494).

İbn Arabî geleneğinden olmasına rağmen, karşıt fikirleri uzlaştırabilen bir kişiliğe sahipti.

Fas'taki Senûsîlerce birçok konuda suçlandı. Bunlar; kesp, Firavun'un inancı, yok olmanın materyal özelliği, rolü ile ilgili görüşlerindeki Mu'tezilî etkisi ve şeytan ayetleri (garanik) ile ilgili görüşleridir. Bunlara ilâveten kudretin muhdes olduğunu savunan Kurânî, bu görüşünü teyid için İmamı'l Haremeyn'i reddetmek için üç risale yazdı. Ancak başta Şeyh es-Senûsî ve İmam Seyyidî es-Mehdî b. Ahmed el-Fâsî olmak üzere pekçokları tarafından bu görüşlere tepki gösterilmiş ve reddiyeler yazılmıştır.

Senûsîlerin dışındaki Faslılarca bilgi ve alçak gönüllülüğü takdir görmüştür. Hicaz'da yabancı öğrenciler kendini sayarlardı. Hintli âlimlerce tanınırdı.

Endonezya’da İslâm’ın yayılmasında önemli etkisi oldu. Çünkü Singkel’in Achehnese’li Abdurrauf ile özel görüşüyorlardı. Medîne’de tanıştılar ve otuz yıl Hint Okyanusundan haberleştiler. Abdurrauf onun eserlerini Malayca’ya tercüme etti.

Bazı fakihlerin onu suçlamasına neden olan şeytan ayetleriyle ilgili “Lum’a el-Sâniye” adlı risâle ile entellektüelliğini tümüyle gözönüne serdiği en ilginç ve en önemli çalışması; “el-Umem li İkâz el-Humem” adlı eserinin dışında 42 ile 100 arasında bahsedilen eserleri vardır.

Kurânî’nin Muhammed Ebû Sâid, Muhammed Ebu’l Hasan ve Muhammed Ebu’l Thîr isimli üç oğlu vardır. Bütün çocukları ilim sahibi idi. Büyük oğlu babasıyla birlikte el-Kaşâşî’den icâzet almış, küçük oğlu da Medîne’de devrin âlimleri arasında muhaddis ve müftü olarak kabul edilmiştir. Babasından da Küb-ü Sitte’yi dinlemiş ve rivayetlerde bulunmuştur (Kettânî s.494-495).

28 Cemâziyelûlâ, Çarşamba günü, ikinci sıralarında 1101’de Medîne’de vefat etti. Bâkî’l Ğarkât’a defnedildi (M. Mus, s.105).